

AIŠKINAMASIS RAŠTAS DĖL 2022 METŲ PASKELBIMO PRACIŠKAUS SKORINOS METAIS NUTARIMO PROJEKTO

1. Projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslas ir uždaviniai

Projekto rengimą paskatino Lietuvos valstybei svarbi istorinė sukaktis – 2022 m. sukanka 500 metų, kai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo išspausdinta pirmoji knyga – Pranciškaus Skorinos „Mažoji kelionių knygelė“ („Malaja podorožnaja knižica“), Vilniuje buvo įkurta pirmoji Rytų Europoje spaustuvė. Šie istoriniai įvykiai šiandien laikomi knygų spausdinimo Lietuvoje pradžia. Tai pirmoji priežastis, paskatinusi projekto rengimą.

Humanisto Pranciškaus Skorinos (*prieš 1490 Polocke–†prieš 1552 I 29 Prahoje) indėlis į knygų spausdinimą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, į pirmosios Lietuvoje spaustuvės įsteigimą, į pirmosios knygos išspausdinimą Vilniuje 1522 m. yra itin reikšmingas ir visuotinai pripažintas. Profesorius Sergejus Temčinas konstatuoja, kad „apie 1520 m. Skorina persikėlė į Vilnių, kur vyriausiojo burmistro Jokūbo Babičiaus (Якуб Бабич, minimas 1519, 1521, 1522, 1527, miesto tarėjas 1525) namuose įsteigė pirmą spaustuvę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje. Apie 1522 m. čia jis išleido *Mažąją kelionių knygelę* (*Малая подорожная книжка*), kurią sudarė Psalmynas su liturginių tekstų priedais (22 šios knygos dalis specialistai laiko atskirais leidiniais), o 1525 m. – *Apaštų darbus ir laiškus* (*Аномот*), t. y. vieną Naujojo Testamento dalį. Tuo metu Skorina ėjo Vilniaus katalikų vyskupo Jono iš Lietuvos kunigaikščių asmeninio gydytojo ir sekretoriaus pareigas (1523–1535)“ (Sergejus Temčinas, „Pagrindiniai Skorinos biografijos bruožai“, prieiga per internetą: <http://web1.mab.lt/skorina/biografija/>).

Su Lietuva Skoriną, „rusėną pagal tautybę, lietuvį pagal valstybę“, siejo ne tik išleistos minėtos knygos, bet ir faktai, kad jis gyveno Vilniuje (maždaug nuo 1520 iki 1536), jo knygų leidimą rėmė Vilniaus pirklys, miesto tarėjas ir burmistras Bagdonas Onkovas, jo leidinių kalba atspindi LDK kalbinę tradiciją, stačiatikių ir katalikų tradicijų sintezę, jo kūrybinė veikla buvo skirta, šių laikų terminais kalbant, raštingumo ir skaitymo kultūros formavimui (Sergejus Temčinas, „Kas šiandien žinotina apie Pranciškų Skoriną“, prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=W27AfhpOlaY>). Ypatingai vertinga ir aktuali tebėra dr. Sigitas Narbutas, „Išaugintas LDK raštijos tradicijų: Pranciškus Skorina ir jo Rusėniškoji Biblija“, prieiga per internetą: <http://elibrary.mab.lt/handle/1/9116>). Tai antroji priežastis, lėmusi projekto rengimą.

Trečioji priežastis yra Lietuvos visuomenės santykis su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės architektūra, daile, filosofija, istorija, kultūra, mokslu, politika, paveldu, raštija, teise, švietimu. Pastarųjų sričių žinojimas vis dar tebėra fragmentiškas, o Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė visos visuomenės mastu nėra suvokiama kaip vienas esminių Lietuvos valstybės ir visuomenės europeizacijos ir modernizacijos etapų. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įtaka ukrainiečių ir baltarusių tautų genezei šiandien taip pat verta visuomenės dėmesio. Kaip ir aktualizuotini rašytiniai dokumentai (Lietuvos Statutai (1529, 1566, 1588), Lietuvos Metrika (14 a. vidurys–18 a. pabaiga), kurioje įrašai padaryti LDK kanceliarine slavų (senųjų baltarusių, arba gudų), lotynų, lenkų kalbomis, LDK tautinėmis kalbomis 16 a. išleistos knygos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės metraščiai (14–16 a.). Šių dalykų išmanymas leis visuomenei aktyviau ir konceptualiau dalyvauti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldo refleksijose, įskaitant bendrus lietuvių ir baltarusių simbolius bei istorinius naratyvus. Kartu tai ir galimybė plėtoti tarpkultūrinį, mokslinį ir visuomeninį dialogą tarp dabartinių politinių tautų, istoriškai priklaususių Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei.

Baltarusijoje Pranciškus Skorina yra viena reikšmingiausių ir kanoninių kolektyvinės atminties figūrų. Filosofas, humanistas, švietėjas, mokslininkas, vertėjas, rašytojas, leidėjas (*Rusėniškoji Biblija (Бивлія Руска)*) (1517–1519) sulaukia ypatingo Baltarusijos valstybės ir visuomenės dėmesio, o jo atminimo įamžinimas liudija išskirtinės asmenybės svarbą Baltarusijos kultūros tapšmui Europos ir pasaulio kultūros dalimi. Visa tai rodo unikalus faktas – baltarusių kalba 2017 metais išleista personalinė enciklopedija „Pranciškus Skorina“ („Францыск Скарына: энцыклапедыя“).

Pranciškus Skorina šiandien yra itin svarbus baltarusių tautai, kuri siekia demokratijos, žmogaus teisių ir laisvių primato ir kuri (per)formuoja Baltarusijos istorinės tapatybės, kurios, natūralu, iš naujo ieškoma LDK pavelde. „Dabartinis Skorinos įvaizdis panaudojamas patriotiniam jaunimo auklėjimui, Baltarusijos įteisinimui Europos tautų šeimoje, šalies dialogui su kitomis valstybėmis, Rytų ir Vakarų kontaktams, Baltarusijos ir Europos kultūrų vienybės įtvirtinimui“, – tiksliai apibendrina dr. Aleksandras Gruša (Aleksandras Gruša, „Skorinos atminimo įprasminimas. Baltarusija“, prieiga per internetą: <http://web1.mab.lt/skorina/atminimo-iprasminimas/baltarusija/>). Taigi ketvirtoji priežastis yra nuoseklus Lietuvos siekis palaikyti demokratines Baltarusijos jėgas, Pranciškų Skoriną kaip proeuropietiškos valstybės figūrą, baltarusių teisę konstruoti istorinę sąmonę ir LDK istorijos (jos radikaliai nesisavinant ir neiškraipant) pagrindu.

Projekto tikslas – 2022 metus paskelbti Pranciškaus Skorinos metais, pažymint pirmosios Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išspausdintos knygos – „Mažosios kelionių knygelės“, pirmosios Rytų Europoje spaustuvės, įkurtos Vilniuje, 500 metų jubiliejų. Pastarasis žymi nacionalinę, tarptautinę, tarpkultūrinę, daugiakalbę istorijos ir kultūros paradigmą.

Siekiant šio tikslo, išskelti šie uždaviniai: 1) nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis paminėti istorinę sukaktį – Pranciškaus Skorinos „Mažosios kelionių knygelės“ 500 metų jubiliejų; 2) paskatinti visuomenę iš naujo atrasti humanisto Pranciškaus Skorinos asmenybę, kūrybinę veiklą, idėjas, nuopelnus Europos kultūrai, reginti jį greta žymiausių Renesanso epochos kultūros veikėjų; 3) sudaryti sąlygas Lietuvos visuomenei iš naujo susipažinti su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldu įvairiose srityse, suvokiant daugialypius istorinės savimonės, kultūrinės tapatybės, kolektyvinės atminties formavimo(si) procesus; 4) palaikyti kaimyninėje Baltarusijoje vykstančius demokratinius procesus, besiformuojančią pilietinę visuomenę, kuri, be kita ko, pripažįsta Pranciškaus Skorinos keltus teisingumo, įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo, žmogaus vertingumo principus.

Pranciškaus Skorinos metai – tai galimybė iš naujo atrasti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūrą, giliau pažinti itin reikšmingą Pranciškaus Skorinos palikimą ir humanistinę mintį, plėtoti tarpvalstybinį ir tarpkultūrinį dialogą, skatinti tautinių mažumų istorijos ir kultūros refleksiją, padėti Baltarusijai sugrįžti į demokratinių Europos valstybių šeimą.

2. Nutarimo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Nutarimo projekto iniciatorius – Seimo narys Stasys Tumėnas.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami nutarimo projekte aptarti teisiniai santykiai

Atmintinų metų minėjimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl atmintinų metų nustatymo tvarkos“ (2017 m. gruodžio 21 d. Nr. XIII-975); „Valstybinių jubiliejų ir kitų sukakčių minėjimo koncepcija“ (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2018 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. IV-164“).

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Naujų teisinio reglamentavimo nuostatų nenumatoma. Įgyvendinus projektą, laukiama šių teigiamų rezultatų: 1) paminėtas Lietuvos valstybei reikšmingas kultūros istorijos įvykis, nulėmęs

knygų spausdinimo atsiradimą ir raidą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje; 2) aktualizuotas LDK piliečio, Renesanso mąstytojo Pranciškaus Skorinos palikimas, idėjos, jų poveikis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raidai, šiuolaikinei Lietuvos visuomenei ir demokratinių permainų kelyje esančiai Baltarusijai; 3) suteikta galimybė visuomenei iš naujo atrasti, apmąstyti ir interpretuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos, filosofijos, kultūros, politikos, raštijos, paveldo, teisės, švietimo, mokslo pasiekimus ir reikšmę nacionalinei kultūrai, istorinei sąmonei, kultūrinei tapatybei, atminimo kultūrai; 4) nacionalinės atminties institucijos inicijuos ir įgyvendins naujus projektus, skatinančius tarptautinį bendradarbiavimą, pagrįstą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės asmenybių, istorinių-kultūrinių įvykių, patirčių, artefaktų pagrindu; 5) Lietuvos visuomenėje gims kokybiškai naujų pilietinių iniciatyvų, padėsiančių baltarusių tautai kovoje už laisvę, demokratiją, nacionalinę tapatybę ir šalies suvereniteto išsaugojimą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant nutarimo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto nutarimo projekto pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus teisės aktą neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas nutarimo projektas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Projekto priėmimas įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės. Tikimasi, kad projekto įgyvendinimas paskatins visuomenės įsitraukimą į naujo kokybinio lygmens Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldo refleksiją, į dialogą su tautinėmis mažumomis, kas galimai prisidės prie geresnės kriminogeninės situacijos Lietuvoje.

7. Kaip nutarimo projekto įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Tikimasi, kad projekto įgyvendinimas inicijuos naujų nacionalinių ir tarptautinių kultūros projektų, mainų, iniciatyvų gimimą ir realizavimą, o tai paskatins verslo plėtrą.

8. Nutarimo projekto inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus šį teisės aktą, kitų galiojančių teisės aktų keisti ar naikinti nereikės. Seimas yra priėmęs nutarimą „Dėl 2022 metų paskelbimo Lietuvos karimų metais“ (2020 m. gruodžio 23 d. Nr. XIV-148). Šiuo metu Seimas dar nėra priėmęs nutarimų „Dėl 2022 metų paskelbimo Lietuvos Valstybės Konstitucijos metais“, „Dėl 2022 metų paskelbimo Romo Kalantos metais“, „Dėl 2022 metų paskelbimo Ievos Simonaitytės metais“, „Dėl 2022 metų paskelbimo Lietuvos universitetų metais“, „Dėl 2022 metų paskelbimo Krepšinio metais“, „Dėl 2022 metų paskelbimo Jono Meko metais“.

9. Ar nutarimo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o nutarimo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų.

10. Ar nutarimo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

11. Jeigu nutarimo projektui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, kas ir kada juos turėtų priimti

Projektui įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2021 m. spalio 1 d. turėtų parengti Pranciškaus Skorinos metų programą ir ją patvirtinti.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks projektui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Nutarimui įgyvendinti reikės skirti lėšų 2022 metų valstybės biudžete priklausomai nuo programos patvirtinto formato.

13. Projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai: „jubilejus“, „istorija“, „kultūra“, „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė“, „spauda“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Teikia:

Seimo narys

Stasys Tumėnas